

УДК 349.3

<https://doi.org/10.34142/23121661.2019.30.06>orcid.org/0000-0002-7217-7329

© Гоц-Яковлєва О.В., 2019

О.В. Гоц-Яковлєва**СТРОКИ У ПРАВІ СОЦІАЛЬНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ: ЇХ МІСЦЕ В СИСТЕМІ
ЮРИДИЧНИХ ФАКТІВ****O. Gots-Yakovlieva****TERMS IN SOCIAL SECURITY LAW:
THEIR PLACE IN THE SYSTEM
OF LEGAL FACTS**

Анотація. Стаття є спробою вирішення питань, пов'язаних з визначенням місця строків, які застосовуються у праві соціального забезпечення, в системі юридичних фактів. Для досягнення цієї мети наведено визначення строку через поняття юридичного факту, проаналізовано класифікацію юридичних фактів за вольовою ознакою на події та дії, доведено доцільність віднесення строків до фактів-подій абсолютних чи відносних в залежності від впливу суб'єктів на початок перебігу цих строків.

Ключові слова: строк у праві соціального забезпечення, система юридичних фактів, класифікація юридичних фактів, факти-дії, факти-події, строки-періоди, строки-моменти.

Аннотация. Статья является попыткой решения вопросов, связанных с определением сроков, применяемых в праве социального обеспечения, в системе юридических фактов. Для достижения этой цели приведено определение срока через понятие юридического факта, проанализирована классификация юридических фактов по волевому признаку на события и действия, доказана целесообразность отнесения сроков к фактам-событиям абсолютным или относительным в зависимости от влияния субъектов на начало течения этих сроков.

Ключевые слова: срок в праве социального обеспечения, система юридических фактов, классификация юридических фактов, факты-действия, факты-события, сроки-периоды, сроки-моменты.

Abstract. The article is an attempt to address the issues of determining the time limits applicable to social security law in the system of legal facts. To achieve this goal, the definition of a term by the concept of legal fact is given, the classification of legal facts on the basis of volitional signs on events and actions is analyzed, the expediency of assigning terms to facts-events absolute or relative, depending on the influence of subjects at the beginning of these periods is proved.

Key words: term in social security law, system of legal facts, classification of legal facts, facts-actions, facts-events, terms-periods, terms-moments.

Строк – це одна з базових категорій, що притаманна будь-якій галузі права, оскільки всі правовідносини, як і суспільні відносини, завжди існують у часі. Зі строками законодавець пов'язує виникнення, зміну та припинення правовідносин, зокрема й соціальних. Призначення строків у праві соціального забезпечення полягає в тому, що вони утворюють певний часовий режим для реалізації особою належних їй прав на той чи інший вид соціального забезпечення. Але час спливає незалежно від людської свідомості, її діяльності чи волі. Людина існує й діє в часі [1, ст. 3]. Та саме людина встановлює залежність між наявністю строку (або його тривалістю) й правовими наслідками для суб'єктів правовідносин. Тож дослідження ролі та місця строків видається важливим етапом на шляху вдосконалення законодавства з соціального забезпечення та створення соціального кодифікованого акта в Україні.

Але, незважаючи на велике значення досліджуваного питання, науковому аналізу строків у праві соціального забезпечення дотепер майже не приділялося належної уваги. Окремі питання, що прямо чи опосередковано пов'язані з зазначеною тематикою, досліджувалися В.С. Андрєєвим, Л.Я. Гінцбургом, Е.Г. Тучковою.

З іншого боку, у суміжних галузях права подібні дослідження проводилися неодноразово. Тож основою даного дослідження стали наукові праці в галузі теорії права, трудового права, цивільного права та процесу, які стосуються теорії та практики застосування строків, таких вчених, як: С.С. Алексєєв, М.Й. Бару, Н.Б. Болотіна, В.С. Венедиктов, С.В. Вишновецька, В.П. Грибанов, Л.В. Єременко, В.В. Жернаков, П.І. Жигалкін, В.В. Луць, В.Д. Мордачов, А.Ю. Пашерстник, П.Д. Пилипенко, С.М. Прилипко, В.І. Прокopenко, О.І. Процевський, С.О. Сільченко, В.М. Толкунова, О.М. Ярошенко та ін.

Дослідження питань, пов'язаних із строками у праві соціального забезпечення, на жаль, не лежить у площині наукового інтересу вітчизняних науковців (за невеликим виключенням) [2]. Однак строки в соціально-забезпечувальному аспекті є важливим елементом механізму правового регулювання. Їх роль зовсім не обмежується тільки виміром, а напряду пов'язана з проблемою співвідношення інтересів учасників правовідносин із соціального забезпечення з тими завданнями, які стоять перед галуззю і які реалізуються через її функції.

Тож метою поданої статті є вирішення питань, пов'язаних з визначенням місця строків, які застосовуються у праві соціального забезпечення, в системі юридичних фактів.

Учені, які досліджували проблеми строків, одностайні в думці, що строки – це юридичні факти [3, ст. 11; 4, ст. 127; 5, ст. 12]. Деякі навіть наводять визначення строків через юридичний факт: «строк – це юридичний факт, який породжує, змінює чи припиняє або конкретні суб'єктивні права та обов'язки,

або право на їх захист» [6, ст. 27]. Але розуміння місця строків у системі юридичних фактів у вчених неоднакове.

Так, один з напрямів наукової дискусії точиться навколо класифікації юридичних фактів за вольовою ознакою на події та дії.

Деякі з дослідників віднесли строки до першої групи юридичних фактів – подій. При цьому одні автори (О.А. Красавчиков) визначали строки як події абсолютні [7, ст. 166–167], інші (В.С. Єм) – як відносні [8, ст. 327].

В.П. Грибанов, досліджуючи місце строків у системі юридичних фактів, брав до уваги співвідношення часу й строку як об'єктивного та суб'єктивного. Зокрема, він зазначав, що суб'єктивність є в аспектах впливу волі осіб на плин строку, можливість його відновлення й продовження. Виходячи з цього, він не називає строк ані відносною, ані абсолютною подією, ані дією, зазначаючи, що плин строку є окремим випадком плину часу, який плине незалежно від волі людини [9, ст. 250–251]. Вчений доходить висновку, що строкам у системі юридичних фактів слід відвести особливе місце як чомусь середньому між діями й подіями.

Натомість, Є.О. Суханов стверджував, що строки є формами буття різних явищ і процесів матеріального світу, тому самі строки й указані явища і процеси – поняття різнопланові, їх не можна змішувати як форму (строки) і зміст (явища та процеси). Деякі строки вимірюються тривалістю або стадіями матеріальних процесів. Наприклад, досягнення людиною пенсійного віку. Такі строки слід віднести до фактів-подій. Інші строки вимірюються роками, місяцями, днями тощо. Тож їх, на думку науковця, слід виокремити в самостійну групу юридичних фактів.

Проблема класифікації строків залишається дискусійною й дотепер. Так, у порівняно недавньому дослідженні, присвяченому проблематиці процесуальних строків, О.В. Ісаєва зазначає, що за своєю юридичною природою строк найближче всього до фактів-подій. І визначає місце правових строків серед фактів-відносних подій, зауважуючи, що до юридичних фактів-абсолютних подій не можна віднести жоден з них [10, ст. 75]. Витоком такої точки зору є судження про те, що строки встановлюються людиною, тобто виникають з волі суб'єкта, а їх плин вже ніяк від волі людини не залежить. Іншими словами, строк – це винахід людини з метою упорядкування своєї діяльності, яке відбувається шляхом співвідношення строку з фактором часу. Однак, оскільки всі юридичні факти закріплені людиною як юридично важливі, такі, що породжують правові наслідки й співвіднесені з багатьма явищами та процесами, то в такому випадку всі юридичні факти набувають характеру фактів-відносних подій. А це нонсенс.

Для вирішення питань, пов'язаних із визначенням місця строків у праві соціального забезпечення в загальній класифікації юридичних фактів, вбачається доцільним відмежувати строки-періоди (тобто відрізки часу) від строків-моментів (найкоротшим інтервалом тривалості) [11, ст. 27]. Так,

строки-періоди містять три складові: момент початку перебігу строку, плин строку у часі й, нарешті, абсолютно чи відносно визначений момент закінчення строку. Всі три складові строку-періоду, дійсно, встановлені суб'єктивно й прямо обумовлені соціальними інтересами учасників правовідносин. Але, не зважаючи на це, самі такі строки не завжди можна охарактеризувати як події відносні.

Відносні події визначають як явища, що викликані діяльністю людини, але існуючі вже незалежно від причин, які їх породили [7, ст. 166–169]. Виходячи з цього визначення, для частини строків-періодів момент початку їх плину дійсно обумовлений людською діяльністю. Так, момент початку перебігу строку може бути обумовлений зверненням за виплатою, винесенням уповноваженим органом рішення про призначення виплати тощо. Але для іншої частини строків-періодів момент початку перебігу строку обумовлюється об'єктивно: наприклад, пов'язується з народженням дитини тощо. Таким чином, строки-періоди як складні правові явища можна визначати як події абсолютні, якщо початок перебігу строку не обумовлений волею суб'єктів, та відносні, якщо така обумовленість є. Подальшому плину часу не можна протиставити людську діяльність, хоча оцінка цього плину може бути різною. Навіть у разі призупинення строку його продовження, відновлення пропущеного строку – об'єктивно час плинути не перестає, а самі ці призупинення, продовження, відновлення є закріплені серед юридичних фактів наслідки інших правових явищ.

Зовсім іншим чином слід вирішувати питання щодо класифікації строків-моментів. Оскільки такі строки наступають незалежно від волі учасників правовідносин (наприклад, досягнення пенсійного віку), то вони мають бути визначені як події абсолютні.

Підводячи підсумок, слід зазначити, що правову категорію «строк» можна розглядати як відліковий момент руху прав та обов'язків, що викликає настання правових наслідків, передбачених законом, договором або іншими вольовими діями суб'єктів і, таким чином, відображає інтереси учасників правовідносин.

Майже всі науковці, які більшою чи меншою мірою у своїх працях висвітлюють різні аспекти досліджуваної категорії, намагались вирішити завдання, які стоять перед дослідженням.

Практично всі автори визначають строки як різновид юридичних фактів, беручи до уваги значення їх настання або закінчення, а також вольовий аспект їх встановлення. При цьому особливо чітко простежується зв'язок вчення про строки з вченнями про правовідносини, про юридичні факти, а також зв'язок цих норм з рядом правових галузевих інститутів та необхідність подальшого вдосконалення соціального законодавства для виконання завдань, які стоять перед галуззю.

Література

1. Єременко Л.В. Роль та місце строків в законодавстві України про працю: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Луганськ, 2009. 20 с.;
2. Сташків Б.І. Строки у праві соціального забезпечення: навчальне видання. Чернігів: Чернігівський державний інститут права, соціальних технологій та праці, 2010. 88 с.;
3. Вишневецька С.В. Строки у трудовому праві : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. К.: Київ. ун-т ім. Т. Шевченка, 1996. 20 с.;
4. Скобелкин В.Н., Передерин С.В., Чуча С.Ю., Семенюта Н.Н. Трудовое процедурно-процесуальное право. Воронеж, 2002. 128 с.;
5. Сташків Б.І. Строки у праві соціального забезпечення. *Проблеми правового забезпечення праці та соціального захисту населення України в сучасних умовах*: зб. матеріалів круглого столу. 2008. С. 10–25;
6. Вишневецька С.В. Строки в трудовому праві. Чернівці : Рута, 1996. 208 с.;
7. Красавчиков О.А. Юридические факты в советском гражданском праве. М., 1958. 184 с.;
8. Гражданское право: В 2 т. Том I. Учебник; 2-е изд., перераб. и доп. / Отв. ред. проф. Е. А. Суханов. М.: Издательство БЕК, 1998. 816 с.;
9. Грибанов В.П. Осуществление и защита гражданских прав. М., 2000. 412 с.;
10. Исаева Е.В. Процессуальные сроки в гражданском и арбитражном процессе: учеб.-практ. пособие. М., 2005. 224 с.;
11. Гоц-Яковлева О.В. Визначення строків у праві соціального забезпечення України. *Збірник наукових праць Харківського педагогічного університету імені Г.С. Сковороди «Право»*. 2018. Вип. 28. С. 25–30.